

PROVET I HISTORIA 14.9.2015 BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

I bedömningen av provet i historia betonas ämneskunskapen i enlighet med läroplanens krav, samt ett korrekt och exakt bruk av centrala historiska begrepp. Även förmågan att tolka och bedöma historiska källor kritiskt, att dra självständiga slutsatser av dem och att jämföra tolkningar av historiska frågor samt att kunna ta ett motiverat ställningstagande till dem, är centrala kriterier för bedömningen. I de uppgifter som omfattar flera delar anges de olika delarnas maximipöäng i samband med uppgifterna, men svaret ska ändå bedömas som en helhet.

Av svaren framgår att examinanden förstår dragen hos olika tidsperioder och kan ställa problem och förändringsprocesser i hans eller hennes egen tid i relation till deras historiska sammanhang. Examinanden kan operera med centrala historiska begrepp som tid, förändring och kontinuitet samt gestaltning av orsakssamband. I materialuppgifterna visar examinanden att han eller hon kan bedöma och utnyttja texterna och det visuella materialet på ett kritiskt sätt. I diskussionsuppgifterna och de uppgifter som innehåller kunskapsmässiga konflikter visar examinanden att han eller hon kan förstå den tolkningsmässighet som ansluter sig till historisk kunskapsbildning samt det mångbottnade och komplexa när det gäller orsakssamband. Examinanden kan analysera mänsklig verksamhet och mänskliga fenomen utifrån varje tidsperiods egna utgångspunkter och skilja dem från aspekter i nutiden. Vid bedömningen fästs uppmärksamhet vid examinandens färdighet att skapa strukturerade helheter av sina kunskaper och förmåga att skilja väsentlig information från oväsentlig.

Uppgift 1

I ett nöjaktigt svar lyfter examinanden fram några fakta om slavarnas bakgrund, deras uppgifter och ställning. I det antika Grekland var slavarna i huvudsak krigsfångar, medan slavarna i USA var människor som förts dit från Afrika samt deras ättlingar. Antikens slavar var främst vithyade, medan slavarna i USA var mörkhyade. Under antiken hade slavarna många olika slags uppgifter, i USA arbetade de i huvudsak inom jordbruket, men delvis också i hushållet. Antikens slavar kunde friges och till och med få en betydande ställning i samhället. I USA blev slavarna fria först på 1860-talet efter inbördeskriget.

I ett berömligt svar diskuteras de ovannämnda aspekterna mer ingående. Slavarnas ställning i samhället analyseras noggrannare: under antiken fanns det en tanke om "naturligt slaveri". Att slavarna i USA blev fria innebar inte nödvändigtvis någon märkbar förbättring av deras ställning. Man kan också nämna slavuppror såväl under antiken som i USA.

Uppgift 2

I ett nöjaktigt svar noteras i målningen något av de grundläggande dragen i renässansens ideal: till exempel intresset för det antika kulturarvet och detaljrikedomen i avbildningen av människan. Övergången till en ny tidsperiod kan främst exemplifieras med renässansmänniskans ifrågasättande av kyrkans inflytande. I den antika kulturen tyckte man sig finna en attraktivare livsstil än den som kyrkan förespråkade. Renässansen innebar en frigörelse från kyrkans syn på att människan inte kunde skapa något av egen kraft. Som en följd av den insikten präglades renässansen av ett mera självständigt och kreativt tänkande, såsom det tog sig uttryck bland annat hos Leonardo da Vinci och andra så kallade universalgenier (uomo universale). Även i ett nöjaktigt svar krävs ett konkret exempel på resultatet av renässansens ideal (till exempel den heliocentriska världsbildens genomslagskraft, de geografiska upptäckterna, reformationen och humanismen).

I ett berömligt svar fördjupas såväl analysen av målningen som resonemanget kring den nya tidsperioden. Om målningen kan det till exempel påpekas att motivet är världsligt och mytologiskt, i motsats till medeltidens kyrkliga motiv. Genom uppmärksammandet av det antika kulturarvet återinfördes det tredimensionella i måleriet. I ett berömligt svar ska beskrivningen av renässansen som en ny tidsperiod innehålla flera konkreta exempel, och den bör även vara nyanserad och kritisk. Det kan till exempel framhållas att kritiken mot kyrkan inte innebar att renässansmänniskan tog avstånd från kristendomen, men att en följd av renässansens självständiga tänkande blev en splittring av den västliga enhetskyrkan.

Uppgift 3

I ett nöjaktigt svar diskuteras betydelsen av mediernas utveckling för medborgarnas liv med hjälp av exempel ur tidningarnas, telefonens, telegrafens, radions, filmens, televisionens eller de elektroniska mediernas utveckling. Deras inverkan bedöms utifrån politiken (till exempel propaganda), samhället (till exempel masskommunikation, nya yrken inom medierna), ekonomin (till exempel de globala marknaderna, informationsspridning i realtid) eller kulturlivet (demokratisering av kulturen, massunderhållning).

I ett berömligt svar granskas mediernas inverkan ur flera perspektiv. Svaret innehåller jämförelser och analys.

Uppgift 4

Mellanöstern har sedan andra världskriget varit ett viktigt område i USA:s utrikes- och säkerhetspolitik. I ett nöjaktigt svar redogör examinandan för USA:s intresse i Mellanöstern, ett intresse som härrör sig från områdets oljetillgångar, dess strategiska betydelse samt behovet av att stödja Israel i dess konflikt med arabländerna och de palestinska grupperna. I och med oljekrisen 1973 framhövs Mellanösterns betydelse ännu mer. Under kalla kriget konkurrerade USA med Sovjetunionen om inflytandet över området. Även avkoloniseringens följder i Mellanöstern kan med fördel diskuteras.

I ett berömligt svar diskuterar examinandan mer ingående hur målsättningarna och utmaningarna har förändrats, t.ex. terrorismens uppkomst, följderna av den islamistiska revolutionen i Iran respektive kriget i Persiska viken och Irak. Av svaret framgår vilka länder i området som har varit eller fortfarande är allierade med USA och vilka som är USA:s konkurrenter eller främsta utmanare. En diskussion kring USA:s balansgång mellan de arabiska bundsförvanterna och Israel, samt dess strävan efter att få till stånd ett täckande fredsavtal mellan Israel och de palestinska grupperna samt de arabländer som stöder dessa, höjer svarets värde. Även ett omnämnande av den amerikanska inrikespolitikens inverkan på USA:s stöd till Israel är till fördel.

Uppgift 5

I ett nöjaktigt svar visar examinandan att han eller hon utifrån tabellen kan dra slutsatsen att de sedan gammalt betydelsefulla städerna i Italien och städerna i de nya handelsmakterna Spanien, Portugal, Storbritannien och Holland var de största städerna i Europa. Flera av dessa städer växte under den period som skildras i tabellen. Som en förklaring till befolkningstillväxten hänvisas till den allt livligare handeln till följd av upptäcktsresorna och Europas nya kolonier.

I ett berömligt svar noterar examinandan utifrån tabellen att de italienska, spanska och portugisiska städerna inte växer under den här perioden, eller snarast att de växer under 1500-talet men krymper under 1600-talet. London, Amsterdam och Paris växer däremot kontinuerligt, och särskilt London och Amsterdam växer mycket snabbt. Förändringen tolkas som ett uttryck för att tyngdpunkten i den europeiska ekonomin höll på att flyttas från Medelhavet till kuststaterna vid Atlanten och sedermera vid Nordsjön invid de nya rutterna inom den globala handeln. Som förklaring till förändringarna ska examinandan lyfta fram att det skapades nya handelsrutter till Atlanten och att de gamla handelsrutterna från Medelhavet österut minskade i betydelse. Förändringarna återspeglar hur staterna i olika takt skaffade sig kolonier – Storbritannien, Frankrike och Holland låg efter Spanien och Portugal. Paris är den stad i materialet som tydligast också är ett administrativt centrum, vilket bidrar till dess tillväxt.

Uppgift 6

I ett nöjaktigt svar placeras Kekkonens presidentperiod (1956–1981) i Finlands politiska historia. Examinanden redogör för vad som var utmärkande för Kekkonen: förmågan att besegra motståndarna och skapa ett starkt inrikespolitiskt stöd för den egna politiken, populariteten bland folket och de utrikespolitiska förtjänsterna särskilt i kontakterna med Sovjetunionen. Kekkonens personliga egenskaper som politisk ledare kan även nämnas, liksom den viktiga ställning Kekkonens parti (Agrarförbundet/Centerpartiet) hade i inrikespolitiken efter andra världskriget.

I ett berömligt svar diskuteras inverkan av yttre och inre faktorer. Kekkonen använde sig av sitt utrikespolitiska ledarskap och sin internationella profil även för att stärka sin ställning inom landet. Kekkonen hade en stark politisk bakgrund redan innan han blev president, och han hade länge verkat bland annat som statsminister och framträdande politiker i Finland efter andra världskriget. Kekkonen hade en bred tolkning av presidentens konstitutionella maktbefogenheter, företrädde ett starkt personcentrerat ledarskap och utsträckte sin makt även till inrikespolitiken. De starka personnätverken var ett viktigt stöd för hans maktposition. Kekkonen hade anhängare och understödjare över partigränserna. I ett berömligt svar är det även bra att nämna Kekkonens förtjänster i valkampanjerna samt hans insats som författare och hans starka ställning som auktoritet i folkets ögon.

Uppgift 7

I ett nöjaktigt svar beskriver examinandem den huvudsakliga bakgrunden till det bondeuppror som fått namnet klubbekriget. Det långvariga kriget mot Ryssland från 1570 fram till freden i Teusina 1595 resulterade i ett starkt missnöje bland de finländska bönderna, som underkastades en stor skattebörda och dessutom var förpliktade att inhysa soldater. En viktig bakgrund till klubbekriget var även att kung Johan III dog 1592 och kronan övergick till hans katolske son Sigismund, som då redan hade valts till kung i Polen. Till ståthållare i Finland utnämnde Sigismund den lojale Klaus Fleming. Det uppstod en maktkamp mellan hertig Karl och Sigismund, och klubbekriget kan beskrivas som en del av den här maktkampen. Gnistan till bondeupproren uppstod när även bönderna i Österbotten tvingades inhysa soldater. Under bondeledaren Jaakko Ilkka drabbade bönder samman med kungens soldater i november 1596, och under de närmaste månaderna utspelades blodiga strider på olika håll i främst Österbotten och Tavastland. Av ett nöjaktigt svar bör även framgå hur kriget påverkade finländarna, till exempel genom betoning av den ökade otryggheten på landsbygden och att tusentals personer dog i striderna.

I ett berömligt svar krävs en källkritisk granskning av citatet. Examinanden bör notera att brevväxlingen sker mellan ståthållaren Fleming och hertig Karl, de bägge kontrahenterna några år senare. I ett berömligt svar ska examinandem även kunna relatera till olika tolkningar av klubbekriget. Vissa historiker har försökt skildra kriget som finnarnas uppror mot den svenska kronan, medan andra historiker påvisat att klubbekriget kan jämföras med andra liknande bondeuppror runt omkring i Europa. När det gäller konsekvenserna av kriget är det relevant att betona att det dröjde många år innan jordbruket i Finland hade återhämtat sig. Även den finländska adeln, som varit Sigismund trogen, kom som en följd av klubbekriget att försvagas i och med att hertig Karl några år senare kunde erövra den svenska kungakronan.

Uppgift 8

I ett nöjaktigt svar diskuterar examinanden på en allmän nivå några av följande faktorer: Människor har flyttat till de växande städerna i hopp om arbete och en högre levnadsstandard. Städerna har dragit till sig ungdomar från landsbygden, och skillnaden i levnadsstandard mellan landsbygden och städerna har ofta vuxit. Genom den kraftiga tillväxten har det inom städerna uppstått en klar uppdelning mellan mycket förmögna respektive fattiga områden. Städerna är utbildnings- och servicecentrum, därifrån många globala kulturfenomen sprids inom landet. Man kan också ta upp de trafik-, hälso- och miljöproblem som är förknippade med städernas snabba tillväxt.

I ett berömligt svar diskuteras flera av de ovannämnda förändringarna med hjälp av konkreta exempel. Examinanden noterar att utvecklingen fått såväl positiva som negativa följder. I svaret finns en strävan att skilja mellan fenomen på samhällelig respektive kulturell nivå och att strukturera svaret utifrån en sådan uppdelning.

Uppgift +9

a)

Skämtteckningen visar hur Hitlers dröm spricker, hur korthuset rasar till följd av de tyska motgångarna i kriget. Korten symboliserar de länder som hade frigjort sig eller höll på att frigöra sig från sitt samarbete med Tyskland.

b)

USA gick med i kriget 1941. I resolutionen efter Teherankonferensen betonar de allierade fortfarande sitt samarbete och sin enighet. När USA:s president Truman kommenterar Potsdamkonferensen anklagar han Sovjetunionen för att lägga de östeuropeiska staterna under sitt välde och hota den demokratiska utvecklingen i dessa länder. I ett berömligt svar kan man till exempel nämna kapplöpningen till Berlin och uppkomsten av de konstellationer som lade grunden för kalla kriget.

c)

Det fanns flera orsaker till de allierades framgång i kriget. Examinanden kan till exempel nämna den tyska bristen på resurser i flerfrontskriget, dåliga strategiska beslut (till exempel Stalingrad) och krigströttheten. Att USA gick med i kriget fick stor betydelse för de allierades seger. Atombomben och annan teknologi spelade en viktig roll (till exempel luftbombningarna i Tyskland). I ett berömligt svar nämns det tyska totalitära systemets svaghet när det gällde att upprätthålla medborgarnas moral.

Uppgift +10

a)

Examinanden noterar den allmänna utvecklingen och de tidpunkter när deltagandet i föreningsverksamheten ökade.

b)

I ett nöjaktigt svar diskuterar examinandena en del av de faktorer som påverkade organisationsaktiviteten, såsom lantdagsarbetets inledning, kommunalreformen på landsbygden, folkskolan, uppkomsten av politiska partier, tidningspressen, den allmänna ekonomiska och samhälleliga förändringen eller den oroliga situationen i Ryssland.

I ett berömligt svar diskuteras frågan ur flera perspektiv, och i svaret ska ingå analyserande inslag.

c)

I ett nöjaktigt svar presenteras några av arbetarrörelsens målsättningar (till exempel allmän rösträtt).

I ett berömligt svar behandlas målsättningen hos arbetarrörelsens olika former (den wrightska arbetarrörelsen, den politiska arbetarrörelsen, fackföreningsrörelsen). Alternativt presenterar examinandena den politiska arbetarrörelsens mål fram till delningen av partiet 1917 i revolutionära och reformistiska.